

АМЕРИКАНСЬКІ ЕТНОФОБІЗМИ ЯК ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ СТЕРЕОТИПІВ

Катерина Скіданова

Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В.Винниченка

(вул. Шевченка, 1, м. Кіровоград, 25006)

Розглянуто американські етнофобізми та чинники, що зумовили до появи етнічних прізвиськ; окреслено діапазон національно-расових угруповань, на які поширені американські етнофобізми; висвітлено функції зазначених номінативних одиниць, з'ясовано основні мотиваційні ознаки американських етнофобізмів.

Ключові слова: етнічний стереотип, етнічна упередженість, етнофобізм, мотиваційна ознака.

Відтворення мовної картини світу є одним з актуальних напрямів когнітивної лінгвістики (А. Д. Белова, М. М. Болдирєв, А. Вежбицька, Ю. М. Караулов, О. С. Кубрякова). Вивчення прагмалінгвістичних етнономінацій дає змогу виявити наївні уявлення носіїв американського варіанта англійської мови щодо „чужих” народів, зафіксовані у номінативній системі сучасної англійської мови. Вибір та використання досліджуваних комунікативних одиниць у процесі міжетнічного спілкування залежить від упереджень та стереотипних установок стосовно інших народів [3, с. 31].

Мета статті полягає у розкритті поняття етнофобізму як засобу вербалізації етнокультурних стереотипів США. Для досягнення поставленої мети необхідно подати визначення етнофобізмів, установити чинники, що зумовили до появи етнічних прізвиськ, окреслити діапазон національно-расових угруповань, на які поширені американські етнофобізми, висвітлити функції етнічних номінативних одиниць, з'ясувати основні мотиваційні ознаки американських етнофобізмів.

Актуальність статті зумовлюється, з одного боку, роллю неофіційних етнономінацій на позначення етносів в американському варіанті англійської мови, а з іншого боку – необхідністю вивчення особливостей вербалізації міжетнічних уявлень в англійській мові США на тлі соціокультурного розвитку американського суспільства та процесу стереотипізації досвіду етносів.

На початку XXI століття у зв'язку із загостренням міжетнічної напруги, її впливу на соціальні і політичні проблеми суспільства виникає необхідність спеціального вивчення впливу міжетнічних відносин на самосвідомість представників різних етнічних груп [11, с. 113].

Основним змістом етнічних стереотипів є семантичні елементи природньої мови – вербальні значення. Мовна свідомість створює ментальні образи людей, місць, подій, ситуацій і дій, які сприймає у вигляді стимулів, незалежних блоків інформації. Звідси виникають поняття, що формують стереотипи, за допомогою яких відбувається функціонування свідомості. Стереотипи можна розглядати як „особливі типи рольових схем, які організують попередні знання і очікування особистості стосовно інших людей, які підпадають під конкретні соціально визначені категорії” [2, с. 6]. Рольова схематика може базуватися на таких чинниках, як стать, раса, вік або заняття тощо.

Отже, індивіди, які належать до стереотипної мовної групи, є схожими один на одного і відмінними від інших груп за деякими атрибутами, і передусім, на наш погляд, за етнічною приналежністю. Ці атрибути можуть бути представлені як основні частини механізму виникнення упередженості у певному мовному середовищі.

Загальновідомо, що американське суспільство, як частина англійськомовного світу, власне його етносоціальна структура, представляє своєрідний конгломерат із представників різних націй та рас, "плавильний казан" різноманітних етнокультурних традицій, що в процесі асиміляції, або американізації, адаптувалися до способу життя Сполучених Штатів Америки. Єдність у сприйнятті ціннісної та ідеологічної орієнтації американського суспільства, відданість способу життя США не усувають суперечностей та

антагонізму, проявів дискримінаційного чи зневажливого ставлення щодо представників тих чи інших етнічних спільнот у межах єдиної американської нації [1, с. 95].

Суб'єктивний аспект міжетнічних стосунків в американському соціумі відображається у мові, передусім на її субстандартному рівні, акумулюючись у досить великий пласт етнічних слів-прізвиськ в американському варіанті англійської мови. Ці найменування-прізвиська зафіксовані як у словниках американізмів, словниках американського сленгу, так і в багатьох дослідницьких працях [7-17 та ін.].

У термінологічному плані ці номінативні одиниці позначали як „етномарковані апелютиви” [7, с. 56], „етнічні інвективи” [5, с. 254], „terms of abuse” [13, с. 357], „етноніми” [9, с. 12], „етнофобізми” [4, с. 5] та „етнічні прізвиська” [2, с. 7]. Вивчення семантики, особливостей творення та функціонування офіційних (етнонімів) та неофіційних (етнічних прізвиськ і етнофобізмів) етнономінацій дає змогу встановити специфічне бачення та членування світу, властиве американцям. У межах нашого лінгвістичного дослідження для характеристики мовного матеріалу використано термін "етнофобізм" як такий, що найточніше відповідає змісту номінативних одиниць, які підлягають аналізу. Отже, **етнофобізми** – це ономастичні одиниці, що є принизливими, образливими позначеннями тих чи інших етнічних груп [1, с. 96].

Розглянемо головні чинники, що зумовили до появи етнічних прізвиськ у Сполучених Штатах Америки:

1. Відносна замкненість етнічних груп [10, с. 95];
2. Ієрархічний характер суспільної структури, що вирізняє етнічні більшості та меншини;
3. Історико-культурні чинники: активні міжнародні контакти; колонізація; політика експансіонізму; іміграція у США; особливості поведінки того чи іншого етносу, що зумовили до узагальненого сприйняття етнічних груп крізь призму історичних подій тощо [1, с. 95];

4. Політика расової дискримінації щодо етнічних меншин у побутовій сфері, в освіті, у політичному житті, при працевлаштуванні; расова сегрегація;

5. Етнічні упередження [1, с. 96].

Етнічні упередження діють як найвпливовіший чинник, що стимулює появу етнофобізмів. За визначенням ван Дейка, етнічні упередження – це "негативні установки, що панують у суспільстві щодо етнічних меншин у цілому, або окремих їх представників" [3, с. 175 – 176]. В етнофобізмах віддзеркалюються етнічні упередження, що виникають за умов як загальних, так і окремих етнічних ситуацій під впливом попереднього досвіду і загальних стереотипних соціальних установок. Моделі етнічних ситуацій містять особливий структурний параметр – опозицію "МИ – ВОНИ" (або "СВІЙ – ЧУЖИЙ"), що відтворює конфлікт між групами етнічної більшості та меншості і в той же час визначає різну оцінку ситуацій ("точок зору") [3, с. 183].

Одним із каналів виникнення етнічної упередженості в соціальних відносинах в англomовному середовищі американців є повсякденне спілкування, мова засобів масової інформації. Мова преси є тією сферою, де закріплюються, розвиваються і часто отримують нормативний статус різноманітні мовні інновації, які прийшли з живої розмовної мови [6, с. 18].

Етнічна упередженість породжує нову мовленнєву культуру в тому чи іншому мовному середовищі, яке формує певне ставлення до окремих індивідів, а також цілих етно-расових груп. Використання і сприйняття етнічних упереджень функціонально залежить від взаємодії етнічних груп у соціальному середовищі. Вірогідно, тому для позначення деяких етносів в англійській некодифікованій лексиці американців використовують обмежений набір найменувань, які виражають напружені расово-етнічні стосунки за допомогою слів і словосполучень [11, с. 114]. Наприклад, *Ink-face, Ape, Buffie, Crow, Darky, Eight Ball, Gable, Groid, Jigaboo, Mammy, Night Fighter, Porch Monkey, Quashie, Sooty, Tar Baby* (афроамериканець); *Slant, Ping-Pong, Chink, Chapata, Chinaman, Cunt-eyed* (китаєць); *Spaghetti-bender, Cushin, Macaronni*, (італієць); *Froggy, Frog* (француз) тощо [16; 17].

Етнофобізми переважають за чисельністю серед слів-прізвиськ і разом з етнонімами належать до експресивних найменувань, оскільки вони поєднані зі сприйняттям образної основи, образно-асоціативних зв'язків, які існують у свідомості як свого роду "гештальти" [1, с. 97].

Діапазон національно-расових угруповань, на які поширені англійські етнофобізми, досить широкий і охоплює майже всі народи, з якими мали контакти американці та англійці: представників негроїдної раси (*Bounty Bar, Carlton, Gorilla, Alligator Bait*), мулатів (*Half-breed, Half-castle, Zebra, Blaxican, MexiJew*), італійців (*Wop, Spaghetti Flinger, Spaghetti-nigger*), німців (*Adolf, Kraut, Germs, Heinz, Jew Killer*), іспанців (*Cholo, Ponch, Spigger*), ірландців (*Drunken, Inside Out Nigger, West Brit*), євреїв (*Big Nose, Goldie, Money Lender, Ahhh-Jew, Alter Kucker*), французів (*Boxhead, Frog Eater, Franchute, Frenchy*), індіанців (*Forest Nigger, Apple, Red Indian, Timber Nigger*) тощо [16; 17].

Практично всі етнофобізми належать до субстандартного рівня: розмовного та сленгового прошарків мови, її соціально-територіальних та соціально-етнічних діалектів [5, с. 97]. Словниковий суб'єкт мовлення, тобто типова особа, що використовує етнофобізми, – це обмежена, нерозумна людина із юрби [5, с. 256]. Але факти свідчать про поширеність стереотипного мислення, стійкість соціальних настанов і підтверджують існування етносоціальних стосунків та актуалізацію цих одиниць за певних прагматичних умов. Етносоціальна стереотипізація суспільної свідомості зумовлює до використання етнофобізмів у повсякденній комунікації, а також у засобах масової інформації, які мають тенденцію до експресивності, ідеологічного впливу, зумовленого певними пропагандистськими настановами [1, с. 102].

Функції етнофобізмів нерозривно пов'язані з емоційно-оцінними, стилістичними компонентами, які традиційно співвідносяться з поняттям експресивності, або експресивної функції мови. Етнофобізми здатні відображати емоційні переживання людини, її емотивно-оцінне упереджене ставлення до адресата. Розглядаючи експресію на рівні словника (узуальна експресія), можна трактувати її як інформацію про збереження за мовною одиницею здатності бути виразною незалежно від її оточення у потоці

мовлення, як потенцію, закладену у слові, яка реалізується у процесі комунікації. Уже в узусі у формах етнофобізмів, у їхніх конотаціях закодовано інформацію про упереджене ставлення мовця до адресата, закладено прагматичний потенціал, тобто в них є і через них відображається емотивне ставлення суб'єкта мовлення до людини, її зовнішнього та внутрішнього світу. Обов'язковим компонентом у семантиці етнофобізма є іронічна, жартівлива або відверто образлива характеристика референта [2, с. 10].

Аналіз мовного матеріалу відображає соціальну репрезентацію особистостей і груп шляхом надання вроджених або досить характерних рис. Внутрішня форма таких ономастичних одиниць відтворює увесь складний асоціативний механізм, що працює на створення етнічних стереотипів.

У внутрішньогруповому спілкуванні етнофобізми виникають згідно з певними ознаками, які відображають, передусім, антропологічні особливості: колір шкіри: *Yellow Satin, Yellow Devil, Yellow Monkey* (азійці), *Anemic, Bright-skin, White Trash, White Meat, White Devil, White Shit* (білі); колір і структуру волосся: *Wooly Head, Burr-head* (чорношкірий), *Blondie* (білий); форму очей: *Slant-eye, Slope, Slant* (азійці); губи: *Bootlips, Thick-lips, Big Lip Tyron, Banjo Lips, Bumper Lips* (чорношкірі) і т. д. [16; 17].

Незважаючи на те, що етнофобізми, які мають в основі антропологічні ознаки, складають значну категорію етнічних найменувань, більша їхня частина базується на культурних відмінностях, до яких відносять, передусім, власні назви – символи анонімності та низького статусу: *Johny Chinaman* – китаєць; імена, які уособлюють історичні асоціації і культурні алюзії: *Speedy Gonzales* (від імені жадібного героя анекдотів) – мексиканець; імена, типові для етнічно-расових груп: *Ole, Olaf* – шведи, *Abduhl* – турки тощо [16; 17]. Такі власні назви мають репрезентативний, узагальнюючий характер. Етнофобізми, створені на основі власних імен, поєднують ознаки як онімів, так і апелятивів. Подібні власні назви зазнають неповної апелятивації, їх вживають на позначення нового денотата (а саме – етносу) внаслідок зміни або розширення значення антропоніма: *Fritz, Freddy, Heinie* – німець; *Ivan Ivanovich, Boris* – росіянин; *Abie, Ikie, Heimie, Abbie* – єврей; *Nic Frog* – голландець; *Fred, Roy* – австралієць;

Antonio, Tony – італієць [16; 17]. Етнофобізми, що походять від антропонімів, містять певну національно-культурну інформацію, а семантика цих онімів містить суб'єктивне ставлення до етносу-референта.

Культура споживання їжі відіграє також важливу роль у міжетнічній взаємодії, оскільки різні етнічні групи мають різне уявлення про їжу. Зокрема, етнофобізми, пов'язані з культурою їжі, можна розділити на такі групи, що означають: суп: *Pea-souper* (француз); морепродукти: *Herring-snapper* (швед, норвежець); макаронні вироби: *Spaghetti-bender, Spaghetti, Spaghetti Flinger, Spaghetti Fresser, Spaghetti-nigger* (італієць); вироби з борошна: *Enchilada-eater* (від *enchilada* – млинець) – мексиканець; овочі та фрукти: *Spud* (ірландець), *Pineapple* (гаїтянка); напої: *Whiskey Mick* (ірландець), *Pepsi* (канадець); десерт: *Chocolate, Chocolate Drop* (афроамериканець) [16; 17].

Окрім типових для етнічних груп власних імен і харчових стереотипів, до культурних і соціальних відмінностей можна зачислити також деякі інші групи референтів, які використовують у процесі найменування етнічно-расових груп. Наприклад, одяг: *Grass-skirt* – гаїтянка; професія, діяльність, знаряддя праці: *Banana-peddler* – італієць, *Ski-jumper* – норвежець; стереотипні уявлення про національний характер: *Backstabber* (підступний) – японець; стереотипні уявлення про інтелект і спосіб життя: *ZIP* (zero intelligence potential) – в'єтнамець; соціальний статус: *Cheap Shanty-mick* (дешевий) – ірландець; *Riff-raff* (шантрапа) – азійці; історичні альянзи, фольклор, ЗМІ: *Viking* – норвежець; натяк на країну/місце проживання/національність: *Chessie* (від Czech) – чех; національні символи: *Kiwi* (новозеландець) [16; 17].

Як бачимо з наведених вище прикладів, мотивація багатьох етнічних прикладів часто переплітається, і їх можна зачислити водночас до декількох категорій. Наприклад, етнофобізм *Black Beauty* походить і від антропологічних ознак (за кольором шкіри), і від культурних відмінностей (алюзія на роман і кінофільм *'Black Beauty'*).

Етнономінації образного характеру, які вказують на зовнішність, расові відмінності, соціокультурні властивості, спосіб життя, типову поведінку, гастрономічні уподобання представників „чужого” народу, створюються за

допомогою переосмислення значення лексичних одиниць на підставі метафоричних та метонімічних переносів. Відповідно до похідних сфер, з яких залучаються назви об'єктів та явищ для створення образних назв „чужих” етносів, етнофобізми розподіляють на три основні тематичні групи: біоморфні (антропоморфні: *Squarehead* – німець; зооморфні: *Camel-jammer*, *Camel Jockey*, *Camel* – араб; ботанічні: *Mushroom-pickers* – чехи), соціоморфні (*Spic/Spick* – мексиканець або іспаномовна особа, *Wetback*, *Boat People* – мексиканець) та предметні (*Handkerchief Head* – афроамериканець, *Krauthead*, *Cabbage-head* – ірландець, *Grease-gut*, *Tacohead* – мексиканець, *Butterbox* – голландець) сутності [16; 17].

Отже, явище додаткового найменування етнічно-расових угруповань є помітною особливістю американської антропологічної традиції. В умовах мультикультуралізму Сполучених Штатів склалася специфічна ситуація крос-культурного контакту, в якій процес вербалізації етнічних стереотипів проявляється особливо наочно. Щодо подальших розвідок у цьому напрямі, то плідним, на нашу думку, буде детальний аналіз прагмалінгвістичних особливостей американських етнофобізмів.

1. Антонченко Т. М. Лінгвопрагматичні особливості функціонування етнонімів та етнофобізмів (на матеріалі амер. варіанта англійської мови) // Вісник Київ. лінгвіст. ун-ту. Сер. Філологія. – 1999. – Т. 2. – № 1. – С. 95 – 103.
2. Горбунова М. Ю. Языковое отражение этнической и гендерной предвзятости в английском и русском языках: лингвопрагматический аспект: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Кубанский гос. ун-т. – Краснодар, 2008. – 22 с.
3. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация. – М.: Прогресс, 1989. – 261с.
4. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу англійської мови у 80-ті – 90-ті роки ХХ століття: автореф. дис. ... д-ра. філол. наук. – Київ, 2003. – 16 с.

5. *Карасик В. И.* Язык социального статуса. – М.: Ин-т языкознан. РАН, 1992. – 259 с.
6. *Ротмайр Р.* Межкультурная прагматика: стратегии общения с «чужим» на примере немецко-русских совпадений и различий некоторых стереотипов коммуникативного поведения // Вопросы филологии. – М., 2004. – №1 (16). – С. 29-32.
7. *Сизенко С. С.* Социально-маркированные аппелятивы в южном региональном типе американского английского // Социальная лингвистика и общественная практика (аспекты социокультурного варьирования полиэтничного англ. языка). – К.: Выща школа, 1988. – С. 53 – 64.
8. *Томахин Г. Д.* Америка через американизмы. – М.: Высш. школа, 1982. – 142 с.
9. *Швейцер А. Д.* Некоторые проблемы языковой политики в США // Известия АН. Серия литературы и языка. – Москва. – 1996. – Т. 55. – № 2. – С. 11 – 16.
10. *Forgue G. J.* American Stereotypes. – Paris: Presses Universitaires de France, 1976. – 264 p.
11. *Huber C.* Compound Ethnicity, Compound Identity // Nahe Fremde – fremde / Nache. Frauen forschen zu Ethnos, Kultur, Geschlecht / Ed. by C. Hallhumer et. al. Wein, 1993. – P. 103 – 121.
12. *Lado R.* How to Compare Two Cultures // Encountering Cultures. Reading and Writing in a Changing World / ed. by R. Holton, NJ: A Blair Press Book, 1992. – P. 441 – 453.
13. *Menken H. L.* The American Language. With annotations and new material by Raven I. McDavid Jr., with the assistance of David W. Maurer. – New York: Alfred A. Knopf Inc., Borzoi Book, 1992. – 386 p.

Ілюстративний матеріал

1. *Spears A.R.* NTC's Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions. – Lincolnwood: National Textbook Company, 1993. – 315 p.
2. *Thorne T.* Dictionary of Modern Slang. – М.: Вече-Персей, 1996. – 318 p.

3. List of ethnic slurs [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_ethnic_slurs. – Заголовок з екрану.
4. The Racial Slur Database [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rsdb.org>. – Заголовок з екрану.

AMERICAN ETHNOPHOBISMS AS THE MEANS OF ETHNOCULTURAL STEREOTYPES VERBALIZATION

Kateryna Skidanova

Kirovohrad State Pedagogical University named after V. Vynnychenko

(1, Shevchenko St., Kirovohrad, 25006)

In the present article American ethnophobisms are examined, the factors determining the ethnic slurs usage are presented, the range of ethnic groups on which the ethnophobisms spread is outlined, the functions of the mentioned disparaging terms are highlighted, the major motivational features of the American ethnophobisms are clarified.

Key words: ethnic stereotype, ethnic prejudice, ethnophobism, motivation feature.

АМЕРИКАНСКИЕ ЭТНОФОБИЗМЫ КАК СРЕДСТВА ВЕРБАЛИЗАЦИИ ЭТНОКУЛЬТУРНЫХ СТЕРЕОТИПОВ

Катерина Скиданова

Кировоградский государственный педагогический университет

им. В. Винниченка

(ул. Шевченка, 1, г. Кировоград, 25006)

Рассмотрены американские этнофобизмы, факторы, обуславливающие появление этнических прозвищ; очерчен диапазон национально-расовых групп, на которые распространяются американские этнофобизмы; выяснены функции данных номинативных единиц; выявлены основные мотивационные признаки американских этнофобизмов.

Ключевые слова: этнический стереотип, этническая предвзятость, этнофобизм, мотивационный признак.

Стаття надійшла до редколегії 14. 12. 2009

Прийнята до друку 20. 12. 2009